

Boží tělo

Což takhle nazvat tento svátek „Slavnost tělesnosti Krista“? Díky tomu, že se Logos stal tělem, mohli jsme uslyšet větu „Kdo vidí mne, vidí Otce“, vidí Boha! Díky tomu jsme my lidé měli možnost se ho i dotknout. Po zmrtvýchvstání vyzývá Ježíš apoštoly: „Dotkněte se mne!“ Nám to říká ještě vyhraněněji: „Vezměte a jezte! To je mé tělo! To je má krev!“ Tělesněji se to už víc nedá vyjádřit. Ani uskutečnit...

Duše se totiž projevuje i tělesně, materiálně. Podání ruky, pohazení, polibek, objetí – to vše je výrazem toho, co se děje v lidské duši. Proto matka často pohladí své dítě, proto člověku nestačí foto, telefon, dopis, ba ani vidění: chce tělesný dotyk. Matka vidí své dítě na infekčním oddělení za sklem, ale je nešťastná: nemůže je pohladit. Ve vězení se dva pokoušejí dotknout se alespoň prstem přes kovovou síť.

Kristus je člověk par excellence, jeho oslavené srdce je lidské, leč nabito absolutní, božskou energií. Nemůže se tedy neprojevit i lidsky – dotekem – a to přes všechny zábrany a překážky mezi dvěma světy: tím jeho, oslaveným, a světem naším, dosud neproměněným. On tam přece jen vniká, dokáže to. On se nemůže dočkat, až s ním budeme navždy. Děkuje za eucharistii!

Jaroslav Rýdler

Ignác mluví k jezuitům

Po 2. vatikánském koncilu se teolog Karel Rahner zapojil do debaty v rámci jezuitského řádu, v čem spočívá inspirativnost odkazu sv. Ignáce pro dnešek.

Svůj příspěvek pojal jako dopis sv. Ignáce dnešním jezuitům. Přinášíme pokračování textu z minulého čísla.

Mnohokrát jsem při různých příležitostech řekl, že výchozím bodem mé spirituality je nikým a ničím nezprostředkované osobní setkání s Bohem. Svá duchovní cvičení jsem nabízel jako možnou cestu k této zkušenosti, nikoliv ale jako její zprostředkování. Přidal jsem tím k tradici církevní zbožnosti něco nového, nebo to v ní existovalo už přede mnou? Je to objev, nebo cosi zřejmého a samozřejmého? Souvisí to nějak s nástupem novověku?

Co je ignaciánská spiritualita?

Někteří z vašich znalců tvrdí, že se v tomto ohledu podobám reformátorům, jakými byli v mé době například Luther nebo Descartes, více než jste vy, moji duchovní dědicové, ochotní připustit. Možná mají pravdu i ti, kdo tvrdí, že je to už všechno tak jako tak passé a že mystika vaší doby je mystikou ticha mlčícího Boha, jak dokládá velký počet těch, kteří se stahují do ústraní z církevních společenství přesto, že

by je přece měli tvořit právě lidé, toužící po setkání s Bohem.

Věř ale, vážený příteli, že tyto a podobné otázky mi nepřipadají důležité, a proto na ně nebudu odpovídat. Nejsem prorok a o budoucnost církve se musí ve své době starat samostatně každá generace. Já jen nepřestanu opakovat, že osobní setkání člověka s Bohem je a bude možné i za nových okolností, ať už se situace vyvine jakkoliv. To byste ve vašem pastoračním snažení neměli ztrácet ze zřetele; jestli budete lidem vtoukat jen tu vaši zmodernizovanou teologickou vědu s jejím ohlušujícím přívalem slov, jestli je povedete jen k ukázněnému církevnictví a nadšené oddanosti církevnímu establishmentu, naděláte z nich nakonec poslušné poddané vzdáleného božstva, zastoupeného na této zemi jen církevní vrchností. Já bych pak musel konstatovat, že jste vaší tak zvanou pastorační a evangelizační mou

spiritualitu zradili, nebo aspoň vypustili z programu.

Co se týče podmínek setkání s Bohem, je nepochybné, že ve vaší době nebudou nevyhnutelně odpovídat popisu z mé knížky duchovních cvičení. Přesto jsem přesvědčen, že když jej vezmete doslovně a budete duchovní cvičení nabízet taková, jaká jsem je zapsal, bude to pořád ještě účinnější než jejich různé „vylepšené“ podoby, které se tu a tam v poslední době objevují. Zkušenost, o kterou se tu jedná, totiž rozhodně není a nemůže být výsledkem uplatnění moudrých návodů zkušeného duchovního vůdce, ale vychází vždy z dispozice lidského srdce, z ochoty člověka přijmout tuto milost z ruky Boží přímo, nezprostředkovaně, a ne až z ruky exercitátora. Je to dispozice, která dřímá v nitru každého člověka, a jde hlavně o to, probudit ji a vytvořit prostor, ve kterém Bůh, svrchovaný Pán, může člověka svou milostí oslovit.

Snad bych měl ještě dodat, že nevídám důvod, pro který byste se museli jako zcela vyprahlí žíznivci hnát ke zdrojům orientální duchovnosti, jako kdyby u nás už vyschly všechny prameny živé vody.

Instituce a vnitřní zkušenost

Někomu se může zdát, že naše církev na ně napojila obrovské a složitě fungující systémy k „zavlažování“ lidských srdcí – mám přítom na

mysli její slovní projevy, početné instituce, svátosti a celý její život. Tato zařízení jsou dobrá a nutná (třebaže církev sama uznává, že plody Ducha se mohou objevit i tam, kam její zavlažovací systém nedosáhne). Můj příklad se zavlažováním jistě jen nepřesně postihuje to, co církev evangeliem, svátostmi, svým učením a příkázáními nabízí, a neexistuje žádný protiklad mezi tímto zavlažovacím systémem a existencí pramenů, které občas vytrysknou ze zdánlivě bezvodé pouště. Chci tím jen znovu a se sobě vlastní tvrdohlavostí zdůraznit, že výuka, příkazy a pobídky vnější silou jsou nakonec užitečné, jen když souzní a spolupracují s milostí, působící ve skrytu lidského srdce.

To je stěžejní bod mé zkušenosti, s počátkem v Manrese a pokračováním v duchovních cvičeních, která jsem od té doby nabízel. Více o tom nedovedu říci, dále o tom musíte přemýšlet vy sami. Prožít ji může každý člověk, každé lidské srdce, schopné a ochotné překročit svůj vlastní stín a oddat se službě lidem ve shodě s příkázáním bliženské lásky.

(pokračování)

*Karel Rahner SJ
Přeložil Petr Kolář SJ*

... jen se učíme létat

Dokumentární film Otakára M. Schmidta o jezuitěch Nejsme andělé, jen děláme jejich práci v loňském roce uvedla Česká televize. Nyní je promítán v rámci turné po naší republice a těší se i z ocenění festivalu AFO. Dobrá příležitost k tomu připomenout si, jak film vlastně vznikl.

Bydlím v Římě. Každý týden však dostávám čerstvé zprávy o dalších projekcích, účasti na festivalech a veřejných setkáních diváků s tvůrci filmu, českým provinciálem atd. S rostoucím zájmem stoupá i počet otázek. Kdy bude film na DVD? Kdy bude dokončena verze v angličtině, titulky v dalších jazycích? Kdy budou představeny bonusové materiály, které jsou prý delší než samotný film? A jak to vlastně všechno začalo?

Začneme od konce, tedy začátkem. Všechno to začalo jednoho sychravého rána koncem listopadu 2004. Strávili jsme noc na Karlštejně a slavili liturgii v tamní kapli sv. Kříže. Po dvou hodinách mezi čtyřmi stěnami Theodorikovy kaple a pod pohledem tolika jeho světců, po noci plné vyprávění (což mělo za následek, že někteří odmítali jít na toaletu sami kvůli strachu „z čehosi“), jsme cestou zpět do Prahy trhali šípky. A vzniklo to na šípkách. Když nás (Jana Regnera a mne) viděl režisér Otakáro Schmidt trhat ty šípky, zapracovala jeho už tak pestrá a nyní

ještě nocí na Karlštejně rozbujelá fantazie a prohlásil: „Klucí, uděláme film!“ S rukama plnýma šípků a kabátem neustále visícím za šípkové keře byla rozmluva krátká. Avšak všechno, co jsme chtěli natočit, nám bylo jasné už tam.

V následujících týdnech jsme si začali vyjasňovat i to, co jsme nechtěli. Především jsme nechtěli reportáž plnou rozhovorů. Měla by to být radost se na film podívat znovu. Cílem pak bylo získat pro náš film vysílací čas v České televizi, věc nadmíru obtížná. Nechtěli jsme také šít film na míru divákům Křesťanského magazínu a podobných pořadů. Dále jsme pak nechtěli vzdělávací pořad. Začala se tak stále více rýsovat vize našeho „dlouhého videoklipu“, jak film někteří nazývají. Když mě Otakáro donutil napsat první verzi námětu a donesl ji do televize, začínalo nám být jasné, že deset minut, které jsme považovali za reálné pro malý rozpočet, bude málo. Televize chce delší verzi a je třeba napsat víc – v tomto smyslu mi začaly chodit stále neodbytněj-

Jdeme do akce
(Foto Jan Šilar)

ší zprávy do Švýcarska, kde jsem se právě učil dávat exercicie. Během oněch zimních měsíců v Bad Schönbrunnu, v přestávkách mezi různými exerciciemi a meditacemi, vznikl scénář. Naněkolikrát. Z předpokládaných deseti minut se totiž mezitím stalo devadesát. Ze země sýra, hodiček a bank jsem se pak na jaře vracel již s polovinou předpokládaných nákladů na celovečerní dokument v kapse. Mezitím začaly vznikat první záběry v Praze. Štěstí nám přálo již od začátku.

Většina materiálu se měla natáčet v Římě. Vyšlo to. Na cestu do Říma jsme adoptovali také fotografa Jindřicha Štreita, který tak začal nový projekt o jezuitěch. Ve skutečnosti některé z těch nejefektivnějších záběrů, např. u moře, chůze v hábitech

po ulici atd., vznikly původně právě jako fotografie během zvláštního experimentu, kdy jsme si měli vyzkoušet, jak na nás bude působit procházka v našich vlastních „kostýmech“, které jsme naposledy měli na sobě v noviciátě... Kameramani to však nevydrželi a na procházku si příště brali i své kamery. To ale předbílám.

Jaro jsme strávili u telefonu. Skoro všechna místa v Římě nebo na územích Vatikánu vyžadovala pečlivé předjednání, rezervace, povolení, výjimky apod. Velmi nám pomohli Petr Havlíček a Mirek Herold, kteří v tu dobu studovali v Římě. Bylo třeba zajistit celou škálu věcí od redukci na italské elektrické zásuvky až po povolení natáčet v Apoštolském paláci papežského letního sídla v Cas-

tel Gandolfu. Přestože nám přálo štěstí, nebylo to snadné. Dostat devítičlenný štáb do Říma a zařídit to tak, aby se vše mohlo natočit během deseti dní, nám sice dalo lekcí o tom, co je to práce „produkce“, ale stálo to dost nervů... Povolení do Castel Gandolfa jsme např. dostali až hodinu před příjezdem k paláci. V mnoha případech nebylo vůbec jisté, co a kolik se bude moci natočit. Nakonec s využitím veškeré protekce se to podařilo. Celý štáb pracoval dvanáct hodin denně bez nároku na honorář. Nebudu tu jmenovat všechny, díky kterým se to podařilo, najdete je v závěrečných titulcích. Všem však znovu děkuji.

Vrátili jsme se zcela vyčerpaní do Prahy s neuvěřitelnými šedesáti hodinami celkem exkluzivního materiálu. Chtěli jsme výtvarný dokument,

nedalo se tedy šetřit. Do natáčení vstoupila koprodukčně Česká televize i se svou technikou. Umožnilo nám to výtvarné záběry, na které jsme zatím čekali. Následovaly další měsíce opakovaného natáčení v České republice a délka materiálu se zdvojnásobila. Natáčení tak trvalo rok a půl. Další neuvěřitelné množství práce čekalo ve střížně. Našel se vynikající vysílací čas o Vánocích. Bylo však třeba sestříhat sto dvacet hodin na šedesát minut. Do střížny se chodilo se spacím pytle. Z nepoužitého materiálu by se dal natočit seriál.

Další záchranou nám byl Jakub Červenka a jeho produkční firma JC&J. Bez něj by bylo zřejmě nemožné uzavřít koprodukční smlouvu s Českou televizí a vlastně pak i dotočit film. Právě teď během psaní mi

Nejsme andělé...
jen se učíme létat
(Foto Jan Šilar)

Jakub volal, že stojí ve Vatikánu na náměstí sv. Petra a za hodinu bude u nás v Del Gesù. Nijak mě ta souhra „náhod“ nepřekvapuje: svět je malý a všechny cesty vedou do Říma. Skutečně nejen tady v Římě, ale také v Rakousku a Německu, nakolik je mi známo, čekají na anglickou verzi a titulky v dalších jazycích. Teď, když film dostal festivalovou cenu studentské poroty za nejlepší český populárně-vědecký dokument, se mě ptá tady v Římě stále více lidí i z jiných kontinentů, kdy bude hotové DVD. Trpělivost dosáhne všeho. Anglickou verzi jsem včera viděl připravenou na stole v Radio Vaticana, kde se bude dělat dabing. Dále leží desítky hodin rozhovorů a dalšího materiálu v trezoru a čekají na zpracování do dalších malých tematických krátkých dokumentárních filmů a do tzv. bonusového materiálu na DVD. Na podzim by mohlo vyjít.

Mnoho záběrů ve filmu je velmi spontánních, nebyly ve scénáři a nikdo je neplánoval. Chtěl bych ale na tomto místě říci všem, komu se zdají tak snadné, že za tou hodinou dokumentu jsou doslova tisíce hodin práce nadšenců, kteří to dělali s radostí, ale také s oroseným čelem. S velkou spontánností jsme se setkali na naprosté většině míst, kde jsme žádali o natáčení. Povoleno bylo třeba třicet minut, dostali jsme pak ale dvě hodiny. Nebo nám v archivu nejprve

„mohli dát do ruky“ pouze fotokopie Ignácových rukopisů, dopisů Františka Xaverského atd. Do trezoru se jim nechtělo, a už vůbec ne s kamerou. Nakonec šlo ale všechno. Ani pro toho, kdo nám trezor otvíral, nebylo běžné mít „ty věci“ v ruce. Přitom se o nich každý jezuita na světě učí... nikdy je ale neuvidí. Naprostou většinu těchto a dalších vzácných záběrů však ve filmu také neuvidíte. Filmová hodina má pouze 58 minut. Já doufám, že bude možné vytěžít mnohem více z pokladů přivezených z Říma. Bylo by tak možné vidět zblízka věci, o kterých se pouze ví, že existují, místa, o kterých čteme v dějinách umění, nikdy je ale nebudeme moci navštívit. Totéž platí o intimních zpovědích některých jezuitů, které se do hodinové verze také nevešly.

Vrátím se ale naposled ke spokojenosti: první cenu na festivalu dokumentárních filmů dostali „Andělé“ od studentské poroty. Mně to potvrzuje fakt, že film oslovuje právě generaci řekněme do pětaticeti let, pro kterou jsme to chtěli natočit. Vy, kdo jste starší a film se vám líbí: berte to jako kompliment. Nelíbí-li se vám, berte to jako útěchu...

Co mně nyní nedá spát, jsou stovky negativů Jindřicha Štreita, které čekají na zvětšení. Myslím, že z jeho temné komory můžeme čekat nejdříve překvapení.

Petr Š. Vacík SJ

Nativity – škola do nepohody

Ve Spojených státech je pastorační činnost jezuitů dodnes spojena převážně s působením v oblasti školství všech stupňů. Jedním z projevů jejich činnosti je i síť škol Nativity. V posledních letech inspiruje též úvahy českých jezuitů o rozšíření jejich působišť v Čechách.

Historické souvislosti

Před 36 lety byla jezuita založena první škola Nativity v New Yorku jako odpověď na potřeby své doby: pomoci městským rodinám s nízkými příjmy, poskytnout kvalitní výuku dětem nadaným, ale sociálně znevýhodněným, a napomoci k integraci dětí z minoritních skupin do společnosti majoritní. Pak devatenáct let tato škola plnila své poslání a nic nenavštěvovalo tomu, že by se měla používat i někde jinde. Školy si však všiml někdejší významný politik z Bostonu. V roce 1990 se rozhodl, že školu Nativity založí i ve svém městě. Pak se stalo něco neočekávaného: školy Nativity začaly růst jako houby po dešti. Dnes existuje v USA 64 Nativity škol sdružených v Nativity Miguel síti (www.nativitymiguelsschools.org), která je národní asociací samostatných vzdělávacích center; každé z nich má svůj originální charakter, jenž vychází z původního modelu vyvinutého v roce 1971 v New Yorku. O tom, že Nativity model je velmi úspěšný, svědčí také skutečnost, že její absolventi dnes studují na 84 univerzitách v USA.

Standardy školy Nativity

V čem tedy spočívá úspěšnost školy Nativity? Na jakých základech stojí? Zde jsou základní standardy, jež se zdarem využívají na všech Nativity školách:

- Škola (v ČR druhý stupeň ZŠ) je vysoce náročná, ale zároveň nabízí pomoc pomalejším žákům.
- Jde o školu rodinného typu (max. 100 žáků; ve třídě je 13–15 dětí); učitelé mají na každého žáka více času.
- Škola směřuje k rozvinutí plného lidského potenciálu a tužeb jednotlivců.
- Škola povzbuzuje a motivuje k tvořivému zapojení v rodině a do společnosti; působí preventivně proti sociálně nezdravým jevům.
- Prodloužený den (8.00–17.00): vyučování + zájmová činnost + pomoc s domácími úkoly.
- Prodloužený rok (letní aktivity).
- Zapojení rodičů, opatrovníků a dobrovolníků do poslání školy.
- Nativity učí respektu a toleranci k rasovému, kulturnímu, náboženskému a sociálním odlišnostem.
- Prioritou je příprava na plynulý přechod ke studiu na střední škole,

Budova první školy Nativity na Manhattanu v New Yorku
(Foto Josef Horehled)

během něhož nabízí svým absolventům pomoc.

- Školné je minimální, únosné i pro nejhudší.

Škola Nativity v Čechách?

Dala by se taková škola uplatnit i u nás? Kde by měla vzniknout? Kdo by o ni měl zájem?

Tovaryšstvo Ježíšovo již delší dobu pomýšlí na své misijní či předevangelizační působení v místě s nálehavými potřebami, v severních Čechách. Je zde velká kumulace problémů, jako jsou: nízká úroveň vzdělání, nezaměstnanost, rasová nesnášenlivost, agresivita mládeže a k tomu také hluboká duchovní a náboženská prázdnota. Pokud by zde vznikla křesťanská škola Nativity jako oáza bezpečí, vzdělání, přátelství, společného úsilí, víry a snášenlivosti, pomohla by pomalu uzdravovat naši společnost.

Školy Nativity na vlastní kůži

Tovaryšstvo Ježíšovo pověřilo přípravou založení školy Nativity v Ústí nad Labem P. Josefa Horehledě SJ. Nedávno navštívil školy Nativity v USA. Jak tuto návštěvu hodnotí? Jak vidí školy Nativity v USA?

„Jsem již delší dobu v úzkém kontaktu z P. Jackem Podsiadlo SJ (Baltimore, USA), který mne a připravující se ředitelku paní Mgr. Janu Sýkorovou pozval na konferenci učitelů Nativity škol a také k vizitaci na těchto školách. Absolvovali jsme maraton po 12 školách, kde jsme na každé z nich prožili celý výchovně-vzdělávací den. Bylo velmi zajímavé vidět ráno děti oblečené do školních stejnokrojů, jak společnou modlitbou zahajují den, ač jsou z různých náboženských denominací. Dalším příjemným zjištěním byla velmi klidná atmosféra škol. Dveře tříd byly

většinou otevřené a děti v péči učitelé a často současně i dobrovolníka se v tvůrčím poklidu věnovaly práci. Děti jsou zde také vedeny k základnímu uklizení školních prostor. Hodně se zde dbá na četbu. Proto jsou školy vybaveny velkými knihovnami. Když mluvím o vybavení, je třeba zmínit také kvalitní počítačové učebny. V jedné ze škol jsme si s potěšením vyslechli „koncert“ školní dechovky. Abych nemluvil jen v superlativech, i zde děti zlobí, jsou líné a neposlušné. Školy Nativity mají pro tyto situace systém povzbuzení, odměn, měsíčních hodnocení, ale také trestů i s místností pro potrestané, kde musí za dozoru pracovat, zatímco ostatní mají volno či zájmové aktivity. Děti dostávají jídlo třikrát denně (snídani, oběd a svačinu). Pro

chudé děti stát dofinancovává stravování. Kromě pedagogického personálu mají školy na plný či částečný úvazek zdravotní sestru, psychologa, pracovníka, jenž obchází střední školy a navštěvuje bývalé absolventy školy Nativity. Financování škol je v celé míře závislé na sponzorech a dárcích. Školy proto zaměstnávají „fundraiser“, jehož úkolem je zajistit škole dostatek financí. Rodiče, dobrovolníci a důchodci se zapojují třeba do úklidu, katalogizace knih, vaření, někdy i praní oblečení. Na můj dotaz, jaký je rozdíl mezi školou Nativity a státní školou, se mi většinou dostalo odpovědi: V Nativity škole je větší bezpečí, individuální přístup a oddanost ve službě ohroženým dětem. Zkrátka, škola do nepohody.“

Josef Horehled SJ

Pohled do třídy
(Foto Josef Horehled)

Notifikace k Sobrinově teologii

Kongregace pro nauku víry vydala notifikaci o některých teologických názorech P. Jona Sobrina. Dokument podepsal prefekt zmíněné kongregace, kardinál William Levada. Jezuita narozený r. 1938 v Baskicku žije od svých dvaceti let v Salvadoru a angažuje se v oblasti boje za lidská práva chudých.

Jezuita Sobrino je jedním z nejznámějších představitelů „teologie osvobození“. Patřil k jezuitské komunitě při Středoamerické univerzitě v San Salvadoru, jejichž šest členů bylo v roce 1989 zavražděno kvůli kampani solidarity s chudými. On jediný jako zázrakem přežil, protože byl právě mimo řeholní dům. Po brutální vraždě svých spolubratří musel na čas uprchnout ze země.

Oscar Arnulfo Romero y Galdámez, arcibiskup ze San Salvadoru, ač původně konzervátec, se s Jonem Sobrinem spřátelil, užíval jeho služeb jako teologického poradce, a přiblížil se tak také teologii osvobození. Ostře kritizoval porušování lidských práv v zemi, zvláště pak řádění ultralevicových povstalců nebo vládních *eskader smrti*. V roce 1980 byl zavražděn, když sloužil mši v kapli nemocnice Boží Prozřetelnosti v San Salvadoru.

V Latinské Americe velmi populární teologie osvobození je kontro-

verzní myšlenkovou školou, někdy považovanou za jistý druh křesťanského socialismu. Její kritikové často zmiňují to, že je zaměřená příliš levicově a v Ježíši Kristu vidí především revolucionáře, který přišel vysvobodit člověka ze zajetí struktury zla. Představitelé teologie, která se rozšířila i mezi jezuity působícími v Latinské Americe, napomínal už papež Jan Pavel II. Současný papež Benedikt XVI. patří mezi nejostřejší kritiky této teologické školy již od dob, kdy vedl Kongregaci pro nauku víry. K jejím nejznámějším představitelům vedle Sobrina patří i Brazilec Leonardo Boff nebo dominikán Peruánec Gustavo Gutiérrez.

Není to poprvé, kdy Kongregace pro nauku víry vydala podobný dokument zabývající se myšlením některého jezuita. 13. prosince 2004 vydala notifikaci ke knize *Ježíš, Boží symbol* P. Rogera Haighta. Té 24. ledna 2001 předcházela notifika-

ce ke knize P. Jacquesa Dupuise SJ *Teologie náboženského pluralismu* a 24. června 1998 k některým spisům P. Anthonyho De Mella SJ. Všechny notifikace mají jedno společné: týkají se christologie, a především pak výlučné role Ježíše Krista v dějinách spásy a Zjevení.

Oč v notifikaci běží

Vatikánská notifikace (lat. notificatio znamená „vyjádření“) se týká názorů obsažených ve dvou knihách P. Sobrina, které vyšly v roce 1999: *Kristus osvoboditel. Historicko-teologická četba Ježíše z Nazareta* a *Víra v Ježíše Krista z pohledu obětí*. V dokumentu kongregace mimo jiné čteme, že některé myšlenky obsažené v těchto knihách „mohou působit škodlivě na věřící, protože jsou buď chybné, nebo nebezpečné“. Zároveň však oceňuje zájem P. Sobrina o chudé a utlačované, který podle slov dokumentu s ním „sdílí celá církev“.

Kongregace upozorňuje na to, že se knihami, které se rozšířily v latinskoamerických seminářích, začala zabývat už v roce 2001 a seznam omylů či nebezpečných tvrzení, jež v nich nalezla, tři roky nato zaslala jejich autorovi prostřednictvím generálního představeného jezuitů P. Petera-Hanse Kolvenbacha. P. Sobrino prý na tento dopis odpověděl neuspokojivě v březnu r. 2005. Kongregace došla k názoru, že sice autor své myšlenky v mnoha bodech poupravil, přesto se v jeho textu dále

Salvadorský teolog Jon Sobrino
(Foto archiv)

vyskytují inkriminované omyly. Proto se kongregace prostřednictvím tohoto vyjádření rozhodla předložit věřícím „bezpečné měřítko, které by se opíralo o nauku církve“.

A oč vlastně v notifikaci běží? Připomínky k Sobrinovým knihám shrnuje kongregace do šesti bodů. Za prvé údajně autor v metodologických předpokladech ztotožňuje církevní pramen christologie s „církví chudých“ a ne s apoštolskou vírou, která je předávána z generace na generaci. Za druhé prý Jon Sobrino o božství Ježíše Krista tvrdí, že je

v Novém zákoně obsaženo jen skrytě, „v zárodku“, a definováno bylo až později. Kongregace tento názor odmítá s tím, že již v apoštolských listech a evangeliích lze najít explicitní vyznání Ježíšova božství. Za třetí má prý v otázce vtělení Božího Syna baskický teolog zdůrazňovat rozdíl mezi božskou a lidskou přirozeností Krista oproti jednotě osoby Božího Syna, která byla definována na prvních ekumenických koncilech. Za čtvrté rozlišování mezi Kristem-prostředníkem a Božím královstvím v Sobrinově teologii jde údajně tak daleko, že zatemňuje univerzální a absolutní povahu spásy, kterou Kristus světu přinesl. Za páté potlačuje podle slov kongregace Ježíšovo vědomí vlastního božství na úkor přílišného zdůrazňování jeho lidství. Tak se podle notifikace popírá Kristův výlučný a bezprostřední vztah k Otci. Za šesté je prý před spásou hodnota Kristovy smrti zvýrazněna její hodnota jako pouhého příkladu. Kongregace zdůrazňuje, že Kristova oběť má mnohem větší hodnotu, než jen jako příklad života hodného následování.

Debata nad Sobrinovou teologií

Ve své velmi pokorné odpovědi na vyjádření kongregace Sobrino namítá, že se domnívá, že jsou v ní jeho teologické myšlenky vytrženy z kontextu a dezinterpretovány. Ve výkladu myšlenek, který kongregace nabízí, prý svou teologii nepoznává.

Uznává však zároveň, že se dopustil určité nepřesnosti ve výkladu tzv. *communicatio idiomatum*, jak ho už na to dříve upozornil teolog Bernard Sesboüé.

Teologický poradce Kongregace pro nauku víry P. Prosper Grech v rozhovoru pro Vatikánský rozhlas uvedl, že knihy nebyly zakázány, ostatně index zakázaných knih církev zrušila, ale jde jen o upozornění pro věřící. Mohou podle jeho slov číst Sobrinovy knihy dle libosti, ale měli by pamatovat na to, že v určitých bodech, na které kongregace upozorňuje, by mohly být pro víru nebezpečné. „Nejedná se o výslovnou herezi nebo osobní exkomunikaci, ale o teologické výroky, které ohrožují víru katolické církve,“ zdůraznil Grech.

Brzy po zveřejnění notifikace k teologickým myšlenkám Jona Sobrina se na stránkách nezávislého zpravodajského týdeníku National Catholic Reporter objevily úryvky dopisu Jona Sobrina generálnímu představenému jezuitů Peteru-Hansovi Kolvenbachovi, který byl odeslán ještě před zveřejněním notifikace. V něm se teolog svému představenému svěřuje, že může mít problém s přijetím vatikánského dokumentu, a to ze dvou důvodů: zaprvé proto, že údajně dezinterpretuje jeho teologii, a zadruhé proto, že by to znamenalo se smířit s tím, co nazývá třicetiletou kampaní očerňující teologii osvobo-

zení, která „pramálo prospívá Ježíšovým chudým a církvi chudých“.

Bez zajímavosti není ani to, že ještě před vydáním notifikace se strhla debata mezi teology a mnozí z nich otevřeně prohlásili, že v knize nenačítají žádné doktrinní omyly. Patří mezi ně i P. Martin Maier z německého časopisu *Stimmen der Zeit*. Právě na stránkách tohoto časopisu se ve svém článku „Ježíš Kristus z pohledu obětí“ Sobrinovy christologie zastal také teolog Bernard Sesboüé. Podporu v nedávné době Sobrinovi vyjádřili ve svém otevřeném listu i dominikáni Prakash Lohale a Toni Harris.

Přesto nakonec spekulace v médiích ukončilo jednoznačné prohlášení

tiskového mluvčí jezuitů P. José de Vera SJ, který dementoval zprávy o tom, že by Jon Sobrino odmítal zmíněnou notifikaci. „P. Sobrino je připraven poslechnout své představené, jako to ostatně vždy činil,“ řekl doslova. Přiznal sice, že se článek v *National Catholic Reporter* opírá o autentické citace z dopisu P. Sobrina generálnímu představenému řádu, nicméně zároveň zdůraznil, že tento dopis byl napsán v prosinci minulého roku a nevyjadřuje již aktuální postoj jeho autora. Jednoznačně popřel spekulace, že by řád dokument odmítal. Jezuité podle jeho slov „neodmítají žádný dokument vydaný Kongregací pro nauku víry“.

Jan Regner SJ

V roce 1998 přednášel Jon Sobrino též v Praze. Na fotografii (vpravo) s českým teologem Oto Mádrem (Foto archiv)

Pouť do Bělehradu

I ve svém vysokém věku podniká kardinál Tomáš Špidlík cesty, rozvíjející dialog s východními křesťany. Na konci ledna tohoto roku navštívil Bělehrad. Na následujících řádcích se kardinál Špidlík dělí se čtenáři našeho bulletinu o své dojmů z cesty do srbské metropole.

Moje cesta do Bělehradu začala 28. ledna přímým letem z Říma. Spolu s P. Markem Rupnikem jsme byli ubytováni na nunciatuře a hned nato odpoledne sloužili mši společně s panem arcibiskupem Hočevarem v katolické katedrále. Kázal jsem s pomocí tlumočnicka.

V pondělí 29. ledna se mě hned ráno zmocnila novinářka, která se mnou udělala dlouhý rozhovor. Její otázky byly velmi inteligentní a celé interview vyšlo nezkažené v dobrém

srbském deníku. V deset hodin se sešli na arcibiskupství katoličtí kněží z celé diecéze. Po společné liturgii jsme měli duchovní obnovu a pak debatu. Zajímavé bylo, že už během mše se dostavil pravoslavný biskup Irenej, děkan teologické fakulty, aby mne pozdravil. Týž den večer jsem ještě světil v kapli na arcibiskupství novou mozaiku Marka Rupnika, představující patrony Evropy. Slavnosti se zúčastnili velvyslanci slovanských národů v Srbsku v čele

V bělehradské pravoslavné katedrále
(Foto archiv kard. Špidlíka)

s ministrem kultu. Měl přijít i prezident republiky, ale právě probíhala jednání o složení nové vlády. Můj referát byl o kulturní jednotě Evropy.

Tomuto tématu byl zasvěcen celý třetí den 30. ledna. Začal pěknou audiencí u pravoslavného patriarchy Pavla, kterého jsem poznal už loni v Lublani, kde jsme jakoby „koncubrovali“ při svěcení nového pravoslavného kostela. V poledne byla v zaplněném sále národní knihovny prezentace srbského překladu mé knížky o Evropě (*Na izvorima Evrope*). Připravil jsem si dost dlouhý proslov, ale musel jsem jej zkrátit, protože přede mnou dlouho a pěkně mluvili srbský velvyslanec z Říma Tanaskovič (jinak univerzitní profesor a specialista v islamologii) a pravoslavný biskup Irenej podal souhrn mé teologie osobnosti. Já jsem podpisoval mnoho exemplářů své nové knihy a dostal jsem i pěkné dary od

srbských umělců. Na skok jsme se ještě zastavili v novostavbě největší pravoslavné katedrály na světě. Tato stavba z luxusního bílého mramoru bude brzy dokončena a mozaika je už zadána našemu Centru Aletti. Oběd s vícero intelektuály se dost protáhnul, a tak „hned po obědě“ v 17 hodin jsem pospíchal na pravoslavnou teologickou fakultu, kde jsem mluvil dobré tři čtvrtě hodiny pořád na stejné téma, tentokrát studentům teologie. Seminaristů tu je přes tisíc.

Po zkráceném spaní nás nuncius a pan arcibiskup už v pět ráno odvezli na letiště. Shodli jsme se na tom, že jsme tu udělali zkušenost naprosto nečekanou. Byl si toho vědom i patriarcha Pavel, který mi kladl na srdce, abych o tom řekl Svatému otci v Římě. Proto se o tom zmiňuji i svým přátelům.

Tomáš kard. Špidlík SJ

Na návštěvě u patriarchy Pavla
(Foto archiv kard. Špidlíka)

Musíme hledat doma

Na svátek sv. Jana Nepomuckého 16. května uplynuly tři roky od chvíle, kdy se funkce provinciála českých jezuitů ujal P. František Hylmar. Tímto dnem vstoupil už do druhé poloviny svého šestiletého funkčního období. To je příležitost k následujícímu polobilančnímu rozhovoru.

Pamatuješ se ještě, Františku, co se ti honilo hlavou, když ses dozvěděl o jmenování provinciálem? Překvapilo tě to?

Nepřekvapilo mě, že jmenování přišlo – znáš naši situaci a chápeš, jak to myslím. Překvapilo mě ale, že přišlo už teď – dřív, než jsem čekal. Tušil jsem, že to jednou přijde, ale doufal jsem, že přeci jenom o jedno „volební období“ později.

Jsi vlastně třetím provinciálem po listopadu 1989 a z toho prvním, který prožil řeholní formaci už veřejnou, většinou v cizině (Polsko, Irsko, Španělsko, Mexiko). Co pro tebe byla největší zkušenost, kterou můžeš uplatnit i v současné funkci?

Pomáhá mi zkušenost mezinárodního Tovaryšstva. U mnoha jezuitů příklad obdivuhodné obětavosti i trpělivosti, schopnosti dát Tovaryšstvu svůj život. Setkal jsem se s lidmi, kteří Tovaryšstvo mají opravdu rádi a kteří mi pomohli uvědomit si, hledat a nacházet specifické rysy Tovaryšstva v církvi. Během čtyřiceti let za komunistů se rozdily mezi řády i diecézemi u nás stíraly. V zahraničí jsem měl možnost zažít pokoncilní církve a uvědomit si hloubku změn v církvi, jejich kontroverznost a nejednoznačnost i nesmírně náročnou hlavní myšlenku pokoncilních reforem. V Tovaryšstvu tím pozitivním jsou poctiví chlapi, mnohdy velice schopní a zároveň ochotní obětovat život pro dobro věci. Mají vytrvalost i zvláštní trpělivost – dokážou čekat, mají lidskou zralost spojenou s velkorysostí a vědomím, že neexistují okamžitá řešení a tlusté čáry, i rozvinutou ohleduplnost.

Pomáhá ti tahle zkušenost také k tomu, definovat roli jezuitů v české společnosti a církvi?

Na první pohled se zdá, že česká společnost i církve jsou ve světě něčím výjimečným. Naše situace je opravdu prazvláštní. Najít roli jezuitů u nás nelze

v cizině, musíme ji hledat tady, doma. Hlavně jsem si v zahraničí uvědomil, že Tovaryšstvo a církev jsou společností ovlivněny víc, než by chtěly, a proto i my jsme na stavu církve a společnosti dost závislí, nebo hodně jím podmíněni. Jak a co s tím dělat, to se musí postupně zjišťovat.

Jak bys pojmenoval roli jezuitů v zahraničí, tak jak jsi ji tam zažil?

Tovaryšstvo se v duchu své tradice AMDG snaží napomáhat prožívání a šíření křesťanství na jakési hlubší lidské, vzdělanostní, kulturní úrovni. Zároveň ale s pokorou a hlubokou zbožností. Myslím si, že tohle naše církev potřebuje také – propojení víry a zralé lidskosti, vtělení víry do rozvinuté kultury.

Po listopadu 1989 máme v českém jezuitstvu tři generace. Ty jsi už z té mladé generace. Za co podle tebe vděčí naše provincie předchozím dvěma generacím jezuitů, té starší a střední?

Především za to, že Tovaryšstvo tady je, že umožnily, aby Tovaryšstvo přečkalo ta dlouhá léta. Vážím si na nich vytrvalosti, obětavosti, schopnosti aspoň částečně vstřebet obrovské změny, které během těch let nastaly. Toho

(Foto Petr Havlíček)

si vážím zejména na té nejstarší generaci: jejich mladosti ducha, poctivosti a pracovitosti. Provincie se dožila roku 1989, avšak svěží poválečné a pokoncilní proudy v ní z různých důvodů zůstaly spíše na okraji. O střední generaci se zase Tovaryšstvo opíralo v dobách proměn po roce 1989; jsou to lidé, kteří dodnes Tovaryšstvo nesou. Změny byly hluboké, mnohdy bolestné. Ti, co zůstali (polovina z těch, kdo vstoupili do Tovaryšstva v letech 1968–89), je s důvěrou a s nadějí vydrželi a prošli jimi.

Když jsi hovořil o tom, že místo českého Tovaryšstva je třeba hledat doma, vidíš, že už se za těch 17 let něco rýsuje?

Myslím, že se už rýsuje a že obrysy objektivnějšího se začínají odpovídat i světovému Tovaryšstvu. Už mnozí z nás dáváme individuálně doprovázené exercicie, i když ne zcela systematicky. Udržujeme kontakt s vysokoškolským prostředím prostřednictvím univerzitní výuky a studentské pastorace a také s oblastmi vědy, kultury, médií atd. To považuji za důležité. Středoškolská výchova a výuka se nám donedávna spíše nevedla, ale nevzdáváme se. Sociální aspekt naší práce není rozvinutý, ale existuje. Farní a duchovní správa doprovází a podporuje ostatní činnosti. Misie čekají. Záleží hlavně na naší schopnosti žít svůj způsob života. Po pravdě řečeno, ještě se hledáme, stále více se nacházíme, ale v předávání druhým ještě máme slabiny.

V posledních letech nemáme mnoho povolání, i když nějaká jsou; máme společný noviciát se slovenskými jezuitu v Ružomberku. Jakou vidíš budoucnost ve spolupráci mezi provinciemi při formaci a podpoře povolání?

I když je to vlastně nutnost způsobená menším počtem noviců, tak v ní můžeme zažívat, že podstata Tovaryšstva je nadregionální a nadnárodní, a to nám pomáhá překračovat kulturně podmíněné hranice.

Jinak bych si samozřejmě přál, aby byl noviciát plnější a doma a aby byla komunita, u které by ten noviciát mohl být.

Ve formaci má důležité místo tzv. magisterka. Protože teď už od noviciátu probíhá naše formace v zahraničí, je nyní alespoň magisterka v Česku. Jak se daří zapojovat mladé jezuitu do práce v provinciích?

Úkolem magisterky je, aby se mladý jezuita po studiu filozofie zapojil do apoštolské práce Tovaryšstva. Snažíme se, aby magisterka pokud možno zahrnovala praxi vyučování, aby se ukázalo, zda je možné najít někoho, kdo by se pro práci v této oblasti připravil. Je to také systematická práce v zavedených institucích s laickým kolektivem. Proto jsme hledali místa na biskupských gymnáziích (Brno, Velehrad).

Dále máme magisterky v našich komunitách s pastoračním zaměřením, např. v Českém Těšíně.

Je zajímavé, že na jedné straně se rýsuje jakési jádro našeho působení, jako jsou exercicie nebo studentská pastorace, a na straně druhé magisterka v oblastech, kde vlastně nepůsobíme (školství) nebo kde by nemělo být těžiště (farnosti). Čím to je?

Jedna nedávná magisterka na exercicie orientovaná byla a další letos bude. Dobrou magisterku ve studentské pastoraci není snadné zorganizovat. O středních školách jsem se již zmínil. Ve farnostech se zase získává cenný kontakt se šířkou obyčejného života, který je dobrým základem pozdější specializace.

Rýsuji se nějaká místa, kde by mohl být magistr vždycky?

Od podzimu budou magistři v Praze s rozmanitými pracemi, na Velehradě s vyučováním na gymnáziu a farností a v Těšíně s exerciciemi a farní pastorací. Určitě by mohli být i v Olomouci a Brno není vyloučeno.

Z čeho máš za ty tři roky v čele provincie radost?

Z toho, že provincie krystalizuje a že se dále tvoří. Vidím, jak na sebe navazují jakoby další vrstvy generací, jak srůstáme se světovým Tovaryštvem a komunikujeme s domácí církví. Máme nové mladé kněze-jezuity, kteří mají ze své kněžské služby radost a váží si její hodnoty. Několik jezuitů též dospělo k posledním slibům, což je zásadní. Jezuité z mladší generace postupně přebírají zodpovědnost za chod komunit a provincie. Netvrdím, že nejsou problémy, ale zřetelně už dozrávají plody toho, co bylo zaseto před rokem 1989 i po něm. To je skutečně radost.

Připravil Petr Havlíček SJ

P. František Hylmar se narodil v roce 1957 v Hradci Králové. Po studiích oboru geodézie a kartografie na stavební fakultě ČVUT, která ukončil v roce 1981, a po roční vojenské službě pracoval v Geodetickém a kartografickém podniku v Praze. V roce 1989 byl přijat do Tovaryšstva Ježíšova a absolvoval prvních několik měsíců noviciátu nevěřejně. V květnu 1990 nastoupil do noviciátu na Sv. Hostýně, kde 8. září 1991 složil první sliby. V letech 1991–94 studoval filozofii a 1994–97 teologii. Dva roky působil jako vysokoškolský kaplan a vyučující na VOŠ Caritas v Olomouci, kde obdržel v říjnu 1997 jáhenské a v březnu 1998 kněžské svěcení. V letech 1999–2001 získal licenciát ze spirituální teologie a poté vykonal třetí probaci. Od května 2002 byl činný v provincii: nejprve v Kolíně, od října pak v Praze. Tam složil 3. října 2002 poslední sliby a od dubna 2003 byl superiorem domu, rektorem u sv. Ignáce a farářem u sv. Štěpána. 1. března 2004 byl jmenován provinciálem a služby se ujal 16. května 2004.

Šedesát let uplynulo

Letos uplyne šedesát let od znovuotevření Biskupského gymnázia v památném mariánském poutním místě Bohosudov (Mariaschein) u Teplic. Od roku 1947 až do noci z 13. na 14. dubna roku 1950, kdy bylo toto církevní učiliště násilně zrušeno zásahem socialistických mocenských orgánů, jsem měl štěstí být mezi cca 180 tamními studenty (od primy do terciie). Pro mne – a věřím, že i pro mé tehdejší spolužáky – to byla léta nezapomenutelná a také velmi užitečná.

Staletá činnost této církevní školy, vedené od samého počátku členy Tovaryšstva Ježíšova, byla za 2. světové války násilně přerušena a objekt byl obsazen německou říšskou brannou mocí. Ale už za dva roky po válce byla škola díky nesmírnému úsilí jezuitů opět obnovena. Bohužel, tentokrát její existence měla jen krátké trvání – necelá tři léta; v dubnu roku 1950 byla ještě brutálněji přerušena – tentokrát na více než čtyři desetiletí – barbarským zásahem socialistických mocenských orgánů. Přesto pro těch asi 170 až 180 studentů, kteří měli v letech 1947–50 možnost na tomto církevním ústavu studovat, to byly roky velmi prospěšné a nezapomenutelné.

Vzpomínám si, že ústní i písemné přijímací zkoušky na bohosudovské gymnázium probíhaly v květnu 1947 ještě v Praze v budově dejvické Theo-

logické fakulty Univerzity Karlovy. Předsedou zkušební komise byl Otec Dr. František Šital SJ; byl ustanoven rektorem poutní baziliky a bohosudovské jezuitské komunity. Dnes si už sotva kdo dovede představit ten objem přípravných prací, jež nutně otevření gymnázia předcházely; po ústupu německé posádky bylo třeba vše uvést do pořádku a přizpůsobit pro školní i mimoškolní život studentů a profesorského sboru. Avšak již v září téhož roku bylo v Bohosudově vše připraveno na školní provoz.

Když jsme jako nastávající studenti poprvé vystoupili v Bohosudově z vlaku se svými kufry, uviděli jsme malebný horský masiv zvaný Komáří vížka a pod ním věže poutního chrámu Panny Marie Bolestné. Před chrámem jsme si všimli seskupení budov, jež mělo být naším novým domovem. Došli

jsme ke krásné dvouvěžové barokní bazilice, obklopené oválným nádvořím orámovaným ambity se sedmi poutními kaplemi a s vodní kaplí v kostelním nádvoří. Hned vedle sakrálního areálu stál starobylý objekt vlastní jezuitské rezidence – zvaný „kvadratura“ či „zámek“ – s čtvercovým vnitřním dvorem. V oné kvadratuře byla klauzura, resp. klášterní cely našich profesorů a jejich kaple. Vedlejší rozlehlá tříposchodová budova stupňovitého tvaru, ale jinak dost strohého vzhledu, se nazývala „konvikt“ a byla vlastně studentskou kolejí. Visutým můstkem byla spojena s klášterní budovou. V přízemí konviktu byly dvě nejprostornější místnosti: studentská kaple a jídelna, nahoře velké ložnice a společné příslušenství. Přízemní chodbou se z konviktu procházelo do výstavnější budovy gymnázia. V nejnižším podlaží školní budovy se nacházela veliká tělocvična, dobře vybavená příslušným inventářem. Měla vyvýšené jeviště se zákulisím, takže nám sloužila i jako divadelní sál. V horních podlažích budovy byly moderně zařízené školní učebny. Ve vnější přístavbě bylo technické zázemí s kotelnou. K objektu gymnázia patřil rozsáhlý pozemek obklopený obvodovou zdí, sloužící k rekreačním účelům. Bylo tam fotbalové hřiště, otevřený plavecký bazén a aleje kaštanů.

V době zahájení provozu mělo gymnázium nejprve jen šest tříd – primu až sextu; v dalších letech se rozšířilo o septimu a posléze i o oktávu, avšak k maturitám už dojít nesmělo. Profesorský sbor tvořili v naprosté většině jezuitští kněží, mnozí s doktorátem teologie, filozofie, práv či přírodních věd.

Ředitelem gymnázia byl starší profesor-lingvista P. Pavel Opavský, velký znalec antických jazyků; celé generace studentů před námi jej znaly pod přezdívkou Cicero.

Hlavním představeným, zodpovědným diecéznímu biskupovi Trochtovi i tehdejšímu řádovému provinciálovi Dr. Šilhanovi za školu i za mimoškolní vzdělávání a výchovu studentů, byl rektor P. František Šital, dvojnásobný doktor a výborný pedagog. Při vyučování (občanská nauka, náboženství a další předměty) dokázal svým výkladem tak zaujmout, že studenti bývali neradi, když zvonění ukončilo jeho vyučovací hodinu.

Přírodovědné předměty vyučoval velmi náročný profesor P. Dr. Alois Raška. Když zkoušel, obvykle nastalo „utišení veliké“: málokdo toužil být vyvolán – ať už šlo o zkoušení z biologie či chemie, anebo „jen“ o vizuální rozpoznávání rostlin či minerálů ze školní sbírky, nebo o určování rostlin podle Polívkova Klíče k rozpoznávání květeny. Dost často se zkoušenému stávalo, že jeho expozé u ta-

bule bylo ukončeno profesorem: „Sedni si, sedni, ale honem si sedni!“, což znamenalo pětku v pedagogově notesu. Trochu nás překvapilo, že tento profesor obětavě zaskakoval v kotelně za onemocnělého topiče a na kolečku vyvážel škváru.

Češtinu vyučoval velký milovník mateřského jazyka profesor P. Jakub Rabušic. Měl velmi vytříbený slovník a dokonalou vyjadřovací schopnost, ale bylo pro něj typické, že skoro vždy začínal své ústní projevy slůvkem: „Áno, áno...“ Snad to byl projev jeho vstřícnosti. U studentů velmi nesnášel obhroublý způsob vyjadřování a zejména projevy neúcty k národním buditelům či k ikonám české literatury; to se pak někdy mohlo stát, že se nechal unést spravedlivým hněvem a pronesl pár příkrých slov. Jelikož však byl jinak velice dobrosrdečný, vždy svého unáhlení vzápětí litoval a dokázal se postiženému omluvit.

Fyziku učil poměrně náročný profesor P. Křivánek. Vzpomínám si, že jednou při jeho jmeninách se studenti, kteří měli podobně jako on „ptačí“ příjmení (Racek, Sojka, Stehlík, Čejka, Sluka aj.) dohodli a přišli mu společně pogratulovat – a dokonce mu zazpívali vtipné veršované blahopřání. Díky tomu jinak dost strohý pan profesor poněkud zjihn a ten den už nezkoušel.

Ve vyšších třídách gymnázia učil nějakou dobu dějepis známý historik

P. Blažej Ráček, autor dvou obsáhlých historických publikací: českých dějin a církevních dějin světa. Bohužel, skoro celý náklad obou těchto pozoruhodných knih mu byl socialistickou cenzurou zkonfiskován a dán do stoupy. Jen několika šťastlivcům se podařilo ukořistit pár čerstvých výtisků a ty se pak tajně mezi lidmi půjčovaly.

Tehdy ještě poměrně mladý charismatický profesor P. Karel Šupa převzal v některých třídách od Otce rektora výuku občanské nauky a náboženství. I on vyučoval velmi poutavým způsobem. Jako velký obdivovatel Francie velmi rád vyučoval i francouzštinu – a jakmile jsme jen trochu pokročili ve znalostech tohoto jazyka, už nás učil francouzské básně i lidové písně, četli jsme La Fontainovy bajky a Les Misérables od Victora Huga.

Na matematiku jsme v primě měli nejprve P. Svobodu, dobrosrdečného starého profesora, později ředitele P. Opavského, v jehož podání však matematika nebyla žádnou procházkou růžovým sadem. Je však nutno uznat, že nám dal velmi solidní základy pro další studium, z nichž jsme pak dobře prosperovali na civilních školách středních, ba i vysokých.

*(pokračování)
Karel Voplakal*

P. Jan Lang SJ

20. 6. 1919–21. 3. 2007

Ve věku požehnaných 87 let zemřel na první jarní den – 21. března – v londýnské nemocnici St. Mary's v Paddingtonu dlouholetý vedoucí české krajanské misie ve Velké Británii, jezuita Jan Lang. Generace českých a slovenských emigrantů, které do Británie utekly před komunistickým režimem, stejně jako později početný zástup českých au-pair v Británii, mu vděčí za duchovní, ale i materiální pomoc.

Do Anglie

V tom vlaku bylo plno. Dřevěné lavice, každý hledal kousek místa, kde by se mohl uvelebit a zdřímnout během dlouhé cesty. V poválečném vlaku z britského přístavu Dover do Londýna cestovala kromě domácích

lidí i velká skupina českých jezuitů. Ty poslal jejich představený, aby na britských ostrovech dokončili teologická studia, která jim přerušila 2. světová válka. „Hrozně jsem se těšil, i když zdravotně jsem pořád nebyl úplně fit. Měsíce strávené na konci války v Terezíně, onemocnění tyfem a balancování na pokraji smrti mi daly pořádně zabrat. Byl to ale nový začátek a nemohl jsem se dočkat, až budeme v Londýně,“ vykládal mi později jeden z členů skupiny, v roce 1945 šestadvacetiletý jezuitský scholastik Jan Lang. Právě on – aniž by o tom věděl a nějak to plánoval – se později stal hlavní postavou českého a slovenského exilu ve Velké Británii.

Po dvou, třech letech intenzivního studia se většina jeho kolegů vracela z Velké Británie do vlasti. Jan Lang po vysvěcení v roce 1947 na pokyn provinciála zůstal ještě další rok. Únorový komunistický převrat ve vlasti a první vlna uprchlíků z Československa udělala jeho plánům na návrat čáru přes rozpočet. Na naléhavou žádost emigrantů (a po souhlasu českého představeného) zůstal v Británii a začal pro ně organizovat první nezbytnou pomoc.

Záchytný bod

Jako kněz začal nejdřív s duchovní podporou. Na přelomu jara a léta 1949 se v Londýně rozběhly první pravidelné české bohoslužby. Aktivity Jana Langa ale brzy překročily rámec striktně katolické misie. Mladý jezuita navázal kontakt s dalšími krajany a založil s nimi českou školu, začal organizovat pravidelné letní tábory a další aktivity. „Otec Lang se stal přirozeným pilířem české emigrace v Londýně. Pomáhal všem bez rozdílu, každý v něm viděl nejen kněze, ale i přítele, který dokázal dobře poradit a povzbudit,“ vyprávějí jedni z prvních členů nové krajan-ské komunity v Londýně, manželé Kučovi. „Přijeli jsme do Anglie v roce 1952, po třech letech lágru v Německu. Kolem něj jsme najednou našli druhý domov,“ dodávají.

Početná krajan-ská komunita, semknutá kolem Jana Langa, získala v roce 1964 pevný bod. Jan Lang spolu s několika dalšími spolupracovníky koupil dům v londýnské čtvrti Notting Hill a nazval ho „Velehrad“. Třípatrová budova se stala přirozeným duchovním i společenským centrem české emigrace v Británii. Dveře Velehradu byly nepřetržitě otevřené, odtud se rozbíhaly nespočetné aktivity na pomoc krajanům. „Snažili jsme se pomoci všem, jak jen to šlo,“ vyprávěl mi později Jan Lang. „Podporovali jsme nemocné, organizovali kulturní i společen-

ská setkání, působili duchovně a v neposlední řadě poskytovali potřebným lidem střechu nad hlavou. Zkušenosti byly obojí – řada lidí reagovala s vděčností a podařilo se mezi námi vytvořit pevná pouta. Byli ale i tací, kteří pomoc zneužívali. S tím bylo ale nutné počítat. V jedné modlitbě, připisované svatému Ignáci, se říká, abychom ‚dávali a nepočítali‘. O to jsme se snažili,“ říkal Jan Lang.

Důvěra

Občasné nesnáze české jezuitské misie i jejich trpělivé a neúnavné překonávání potvrzují i další londýnští farníci. „Kolem Velehradu se občas vyskytovaly typy lidí, kterým bych se sama vyhnula na sto honů,“ říká Marta Tomská, která odešla do Británie v roce 1968. „I s nimi ale Otec Lang dobře vycházel. Nic si nedělal z toho, že využívají jeho dobroty nebo ho považují za prostáčka. Když už bylo nezbytné se ohradit, řekl, co bylo zapotřebí, ale dál je považoval za své přátele. Měl pochopení i omluvu pro každého,“ dodává.

Po roce 1968 dostaly tradiční krajan-ské aktivity kolem Velehradu nový rozměr. Zájem exulantů se začal obracet taky směrem domů, do tehdy normalizovaného Československa. Založením Evropské styčné skupiny a především londýnské odnože pražského Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), v jejichž popředí stál opět Jan Lang, nabraly na síle politické aktivity

československého exilu. Lidé kolem Velehradu začali lobbovat u britské vlády a parlamentu na podporu vězňených chartistů – Václava Havla, Jiřího Dienstbiera, Václava Bendy a dalších. Londýnská odbočka VONSu získala do svých řad několik významných členů britského parlamentu a stala se respektovaným politickým sdružením, které přes britské politiky vyvíjelo tlak na komunistický režim v ČSSR. Aktivisté pořádali pravidelné demonstrace před československým velvyslanectvím a skrze své kontakty organizovali kampaň na podporu domácího disentu v britských médiích.

Po revoluci

Vytoužený pád komunizmu v Československu v roce 1989 zastihl Jana Langa na zenitu sil. Řada exilových

aktivit dosáhla svého cíle a byla v nových podmínkách zbytečná. Zpětně ale získala ocenění: za pomoc krajské komunitě v Británii i podporu domácího disentu udělil prezident Havel v roce 1991 Janu Langovi slavnostní řád Tomáše Garrigue Masaryka. I přes postupné stažení stárnoucího Otce Langa do ústraní zůstal londýnský Velehrad dodnes vyhledávaným centrem nejen starší české emigrace, ale také mnohých mladých Čechů a Slováků. Lidé, kteří zamířili na britské ostrovy za vzděláním, prací či jazykovými kurzy, tady vždy našli a dodnes nacházejí ubytování, duchovní zázemí i pomoc v nouzi. Duch Velehradu, který mu před víc než padesáti lety vnukl jeho zakladatel Jan Lang, tedy žije dál.

Josef Pazdērka

Autor je novinář pracující v České televizi.

Václav Havel s Otcem Langem a tehdejšími kancléřem Karlem Schwarzenbergem po udělení řádu TGM Otcí Langovi na Pražském hradě 28. října 1991
(Foto archiv)

P. Miroslav Brtva SJ

13. 10. 1928-14. 5. 2006

Narodil se 13. října 1928 v Praze. Pokřtěn byl 20. října 1928 ve farnosti Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze na Vinohradech. Po vychození základní školy r. 1939 studoval na Benešově gymnáziu v Praze, kde roku 1947 maturoval. Téhož roku vstoupil 14. srpna do noviciátu Tovaryšstva Ježíšova, který přerušil v r. 1949 a dokončil v letech 1951 až 1953. Bohoslovecké studium začal v roce 1949 na teologické fakultě v Českých Budějovicích. Brzy bylo přerušeno zrušením fakulty r. 1950. V letech 1950 až 1953 sloužil u PTP ve Šternberku, Postoloprtech a v Praze. Od roku 1954 do roku 1959 byl zaměstnán postupně jako zedník, šofér a knihovník.

V roce 1959 byl zatčen a vyslýchán pro nedovolenou činnost v komunisty zakázaném skautingu. V roce 1960 byl odsouzen na 4 roky do vězení, ale byl propuštěn na všeobecnou amnestii. Ve skautském hnutí pracoval hned po válce. V roce 1945 byl jedním ze zakladatelů skautského katolického střediska Maják a v jeho činnosti vůdcem několika oddílů. V letech 1960 až 1968 pracoval v podniku Armabeton Praha, kde při zaměstnání absolvoval stavební prů-

myslovku. Ve studiu teologie pokračoval od roku 1968 do roku 1971 na teologické fakultě v Litoměřicích. Kněžské svěcení přijal už 22. srpna 1970 kvůli naléhavé potřebě několika farností bez kněze. Poslední řeholní sliby složil 5. listopadu 1980 do rukou P. provinciála Jana Pavlíka za přítomnosti P. Vojtěcha Peška SJ na faře v Močidleci, kde působil jako administrátor.

Kněžskou službu vykonával v letech 1970 až 1981 nejprve krátce ve Svojsíně a pak v Močidleci. Další místa kněžského působení byla Skalná u Chebu (1981–1990), Ostrov nad Ohří (1990–1994) a Bohosudov (1994–2000). Ze zdravotních důvodů přešel r. 2000 do Prahy ke sv. Ignáci, kde vypomáhal do začátku roku 2006. R. i. p.

-red-

Misie nejen jezuitské

Markéta Křížová
Ideální město v divočině

Praha, NLN 2007, 264 s.
 ISBN 978-80-7106-877-8

Film *Misie* kdysi natolik zpopularizoval jezuitské indiánské redukce v Latinské Americe 17.–18. století, že běžný čtenář snadno zapomene, že ideály, na nichž stály, nebyly až tak ojedinělé. Ve skutečnosti byly jedním z výrazů tehdejších utopistických úvah o všenápravě světa. Nejnovější publikace historičky Markéty Křížové s podtitulem *Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe* nám to chce připomenout. V našem prostředí je její porovnání misijních snah jezuitů na jedné straně a bratrských evange-

líků (Moravské církve) na straně druhé naprosto objevné.

Ve své studii se autorka soustřeďuje na působení jezuitských misí v severním pohraničí Nového Španělska (Dolní Kalifornie a Sonora v dnešním Mexiku) a misijních osad Moravské církve v pohraničí britských kolonií (dnešní státy Ohio a Pensylvánie v USA). Ukazuje, jak se postupně měnilo jejich vnímání Nového světa a jeho obyvatel, jak konkrétně byly misijní osady uspořádány, jak v nich probíhalo soužití bílých misionářů s pokřesťanštěnými Indiány atd. Z jejich porovnání se ukazuje, kolik toho misijní úsilí katolických jezuitů i evangelických „moravanů“ mělo společného i přes všechny konfesijní rozdíly.

Napínavý příběh o rozkvětu a nakonec zániku jezuitských a bratrských indiánských osad je zajímavý ze dvou hledisek. Na jedné straně představuje dodnes inspirativní pro-rocký potenciál této části křesťanských dějin, kdy se daným komunitám tváří v tvář kořistnickému kolonializmu skutečně dařilo být „solí země“. Zároveň toto svědectví povzbuzuje k tomu, pokoušet se o to též i dnes v ekumenickém duchu.

Petr Havlíček SJ

Zprávy

Praha

■ Jezuita Petr Kolář obdržel vyznamenání Rytíře čestné legie. V budo-
vě francouzského velvyslanectví mu
26. března toto vyznamenání předal
velvyslanec Francouzské republiky
v ČR Charles Fries. Jak ve zdůvod-
nění této pocty francouzský velvysla-
nec uvedl, bylo toto vyznamenání
Petru Kolářovi uděleno pro jeho
osobní přínos v prohlubování česko-
francouzských vztahů a zejména za
úsilí v boji o náboženskou svobodu
během let komunistického režimu
v tehdejší Československu.

Praha/Brno/Olomouc

■ Kardinál Tomáš Špidlík SJ v kvě-
tnu opět navštívil Českou republiku.
Hlavním účelem jeho návštěvy bylo
pozvání na oslavy 75. narozenin kar-
dinála Miloslava Vlka. Světově uzná-
vaný odborník na křesťanský Východ
pronesl v sobotu 19. května prom-
luvu během děkovné bohoslužby,
která se v katedrále sv. Víta slavila
právě při příležitosti narozenin praž-
ského arcibiskupa.

Již ve čtvrtek 17. května kardinál
Špidlík přednášel na Filozofické fa-
kultě Masarykovy univerzity v Brně
o evropské kultuře v dnešním světě.
Akci pořádal Historický ústav FF

MU, Výzkumné středisko pro dějiny
střední Evropy a Matice moravská.

18. května následovala krátká ná-
vštěva v rodných Boskovicích, kde se
kardinál pomodlil u hrobu svých ro-
dičů. Před návratem do Říma se ješ-
tě na počest a za účasti kardinála
Špidlíka v neděli 20. května v Kláš-
terním Hradisku v Olomouci konal
benefiční koncert.

Olomouc

■ V pořadí už 42. ročník Academia
filmu Olomouc proběhl od 17. do 22.
dubna 2007. Během slavnostního
večera na zakončení festivalu v olo-
mouckém kině Metropol dostal po-
lohraný dokument o jezuitech *Ne-
jsme andělé, jen děláme jejich práci*
Otakára Schmidta ocenění od stu-
dentské poroty.

Film *Nejsme andělé, jen děláme
jejich práci* zahájil 42. ročník festi-
valu 17. dubna. Že na něj zbyde jed-
no z ocenění, nikdo z tvůrců nečekal.
Studentská cena za nejlepší český
populárně-vědecký dokumentární
film je udělována pod záštitou děka-
na Filozofické fakulty Univerzity Pa-
lackého prof. Ivo Bartečka.

V České republice je AFO nejstar-
ším festivalem, který se věnuje po-
pulárně-vědeckému a dokumentár-

nímu filmu. Založen byl už v roce 1966 z iniciativy Krátkého filmu Praha, Univerzity Palackého a Československé akademie věd.

Klatovy

■ Pod názvem *Barokní jezuitské Klatovy* se od 27. do 29. dubna 2007 konal třídenní program pořádaný občanským sdružením *Klatovské katakomby*, jehož cílem bylo představit jezuitské barokní památky ve městě. Jeho součástí byla historická konference pro širokou veřejnost, bohoslužby v jezuitském kostele za doprovodu barokní hudby, výstava fotografií a ukázka jezuitského barokního divadla. Patronát nad projektem mimo jiné převzali i plzeňský biskup František Radkovský a provinciál českých jezuitů P. František Hylmar. Spolu s ním vystoupili během programu se svými příspěvky též jezuité P. Petr Havlíček a P. Miroslav Herold.

Řím

■ Na zasedáních od poloviny března do začátku dubna zahájil svou práci přípravný výbor nadcházející 35. generální kongregace jezuitského řádu, která se má sejít na začátku roku 2008. Spolu s Otcem generálem se členové přípravného výboru věnovali třídění asi 350 postulátů, které do Říma zaslaly provinční kongregace řádu i jeho jednotliví členové. Výsledek třídění shrnuli do předběžných zpráv, které následně rozeslali všem

delegátům připravované generální kongregace.

Vatikán

■ Kongregace pro nauku víry vydala notifikaci o některých teologických názorech P. Jona Sobrina. Jezuita narozený r. 1938 v Baskicku žije od svých dvaceti let v Salvadoru a angažuje se v oblasti boje za lidská práva chudých. Je jedním z neznámějších představitelů tzv. teologie osvobození. Více k případu v článku uvnitř čísla.

Castel Gandolfo

■ Jezuité pracující ve Vatikánské observatoři, umístěné v papežském letním sídle v Castel Gandolfo, se budou stěhovat. Potřeby papežské rezidence, do níž během letních měsíců přicházejí četné skupiny poutníků i oficiální návštěvy církevního i občanského charakteru, neodpovídají dobře studijní, badatelské a vyučovací činnosti jezuitské komunity, která v paláci sídlí. Letní školy a mezinárodní kongresy, které observatoř pořádá, vyžadují zařízení, která jsou umístěna velmi blízko pokojů, kde pobývá Svatý otec, když si přichází do Castel Gandolfa odpočnout. Bezpečnostní důvody i ohled na soukromý život papeže již několik let doporučovaly jiné umístění těchto aktivit. Při hledání východiska z této situace bylo nakonec zvoleno řešení, přidělit jezuitské komunitě Vatikánské observatoře starobyly

klášter ležící na území Svatého stolce nedaleko papežského paláce. Teleskop a jiné přístroje nutné k astronomickému pozorování, které jsou umístěny v budově papežského paláce, zůstávají jezuitům i nadále k dispozici pro jejich vědecké bádání.

Los Angeles

■ Italského skladatele Ennio Morriconeho po pěti neproměněných nominacích konečně Americká filmová akademie ocenila Oscarem za celoživotní dílo. Umělec složil hudbu k více než 500 filmům, z nichž nejznámější je např. slavný western *Tenkrát na západě* nebo americko-britský dobrodružný film *Misie* o násilném rušení jezuitských misí v Jižní Americe v 18. století. Strhující zážitek ze snímku režiséra Rollanda Joffého umocňují skvělé herecké výkony (Robert de Niro a Jeremy Irons) a právě neopakovatelná Morriconeho hudba.

Milán/Jeruzalém

■ Svě osmdesáté narozeniny oslavil v únoru kardinál Carlo Maria Martini. Dvacet dva let vedl milánskou arcidiecézi. Nyní tráví velkou část svého času v Jeruzalémě, kde realizuje svůj sen a pokračuje s větší svobodou ve vědecké práci a modlitbě. Právě v Jeruzalémě oslavilo jeho životní jubileum několik set lidí z Milána, kteří se připojili k diecézní pouti do Svaté země v době od 12. do 19. března.

Kardinál Martini se narodil v Turíně 15. února 1927. Vstoupil do jezuitského řádu a až do svého jmenování milánským arcibiskupem v roce 1979 byl rektorem Papežského biblického institutu v Římě. Známý jezuita a duchovní spisovatel je nejen mezi katolíky, ale také evangelíky, uznávaným specialistou na biblickou teologii.

Macerata

■ V italské Maceratě skončila 9. března mezinárodní konference nazvaná *Po stopách Mattea Ricciho: církve a Čína ve dvacátém století*. Konala se z iniciativy místní univerzity a Čínské akademie sociálních věd v Pekingu. V Maceratě se Matteo Ricci v r. 1552 narodil. Tento italský misionář byl prvním Evropanem, který přinesl do Číny západní filozofii, vědu, teologii a umění. Zároveň byl velmi citlivý k místní kultuře, a stal se tak vzorem inkulturace.

Dublin

■ Trochu netradičně prožili letošní Velikonoce jezuité v hlavním irském městě. Dům provinční kurie, ústředí irských jezuitů, se na Velký pátek náhle ocitl v plamenech. Nikdo našťástí nebyl zraněn. Vše nasvědčuje tomu, že požár byl založen úmyslně. Policie v souvislosti s vyšetřováním zadržela 25letého muže. Požár silně poškodil střechu a část schodiště budovy.

Jubilea

P. František Pevný	Brno	5. 7.	60 let kněžství
P. Stanislav Richter	Brno	5. 7.	60 let kněžství
P. Pavel Ambros	Olomouc	26. 6.	25 let kněžství
P. Petr Prádka	Velehrad	27. 6.	20 let kněžství
P. Josef Prchal	Horšovský Týn	28. 6.	20 let kněžství
P. František Kuběna	Brno	28. 8.	20 let kněžství
P. Ludvík Armbruster	Praha	14. 8.	60 let v Tovaryšstvu
P. Jan Pavlík	Velehrad	14. 8.	60 let v Tovaryšstvu
P. Karel Weichsel	Velehrad	14. 8.	60 let v Tovaryšstvu
P. Josef Prchal	Horšovský Týn	18. 8.	30 let v Tovaryšstvu
P. Pavel Bačo	Olomouc	31. 8.	15 let v Tovaryšstvu
P. Petr Havlíček	Praha	14. 8.	10 let v Tovaryšstvu
F. František Machů	Hostýn	26. 6.	90 let
P. Jan Chromeček	Hostýn	27. 7.	75 let
P. Milan Glaser	Řím	11. 6.	45 let
P. Robert Wojnowski	Český Těšín	24. 6.	40 let
P. Pavel Koudelka	Praha	18. 7.	40 let

Srdečně blahopřejeme

Seznam podporovatelů od 31. 1. do 13. 2. 2007

L. Váchalová, Bor u Tachova; Marie Aronová, Napajedla; Josef Stoklásek, Otrokovice; Ing. Ivo Rudolf, Kroměříž; Lukáš Nosek, Semily; Marie Stloukalová, Brno; Ing. Miloš Veselý, Brno; Zdenka Pišová, Kolín; Česká provincie Congregatio Jesu, Štěkeň; Pavel Kejdana, Liberec; Marta Hučínová, Praha; Miroslava Jílková; PhDr. František Čupr, Brno; P. Jan Žilinský, Valašské Meziříčí; Pavel Ševela, Mutěnice; Vladimír Šustek, Brno; Eva Raydusová, Jesenice; R. Štolbová, Dobrá Voda u Českých Budějovic; František Blaha, Hluk; K. Pažourek; H. Žalčík, Bystřice pod Hostýnem; Bohuslav Bilavčík, Staré Město; Ing. Vladimír Matouš, Praha; Ing. Miroslav Riess; D. Roubínková, Praha; RNDr. Růžena Kreszová, Praha; Hana Tomášková, Brno; Zdeněk Mišek, Vidče; Petr Kvapilík, Kroměříž; P. Václav Haltmar, Velký Týnec; Bedřich Stiasný, Chotěbuz; František Holešínský, Hodonín; Růžena Fiřtová, Praha; MUDr. Milan Fr. X. Růžička, Kadaň; Pavel Kahoun, Praha; Josef Dušek, Hradec nad Moravicí; Ing. Jiří Holík, Šternberk; Václav Pomikálek, Studénka; Zdena Navrátilová, Bludov; Václav Uhlíř, Nové Město na Moravě; Vladislav Barták, Praha; Anna Kubíková, Tvrdonice; Gertruda Dubanská, Olomouc; Marie Burešová, Brno; Věra Blažková, Břeclav; Otakar a Ada Regnerovi, Červený Kostelec; Vlasta Rabiňáková, Praha; JUDr. Ludmila Malá, Praha; P. Josef Šik, Brno; Ing. Vojtěch Tomeček, Vnorovy; Miloslav Kořenský, České Budějovice; Dalibor Klucký, Praha; MgA Gerik Císař, Černošice; Dr. Milan Slavický, Praha; Milena Šimánková, Praha; Bohuslava Pavlů, Brno; J. Laníčková, Brno; Jan Blaha, Dolní Bojanovice; Marie Havlíčková, Louny; Dr. Helena Janotová, Praha; Jaroslava Mrázová, Praha; Milena a Pavel Novákoví, Klatovy; Rudolf Kužela, Rokytnice; Josef Daněk, Salaš.

Všem dárcům upřímně děkujeme